

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04

ZESPÓŁ REALIZACJI

BADAŃ

INTERNET:

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04

621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17

<http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24

00 - 503 W A R S Z A W A

TELEFAX 629 - 40 - 89

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/26/99

POLACY O LUSTRACJI

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Ponad połowa ogółu ankietowanych (55%) uznaje, że każdy obywatel powinien mieć dostęp do swoich akt z okresu PRL zgromadzonych przez służby specjalne. Nieco ponad jedna trzecia badanych chciałaby jakiegoś ograniczenia dostępu do akt zebranych o obywatelach przez służby specjalne: 22% uważa, że możliwość dostępu do akt powinny mieć wyłącznie osoby pokrzywdzone na skutek działania służb specjalnych PRL, z wyłączeniem byłych współpracowników tych służb, natomiast 13% opowiada się za tym, by osoby prywatne w ogóle nie miały dostępu do tych akt.
- Tylko jedna trzecia respondentów przejawia osobiste zainteresowanie dokumentami na ich temat gromadzonymi przez służby specjalne. Jednocześnie odsetek osób chcących obejrzeć swoje akta z okresu PRL systematycznie maleje.

Czy Pan(i) osobiście chciał(a)by zobaczyć swoje akta zebrane przez służby specjalne w okresie PRL?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	XII '97	X '98	I '99
	w procentach		
Zdecydowanie tak	29	26	21
Raczej tak	14	12	12
Raczej nie	5	5	5
Zdecydowanie nie	5	6	5
Nie sądzę, aby służby specjalne PRL zbierały jakiegokolwiek akta na mój temat	42	47	54
Trudno powiedzieć	5	5	3

- Do swoich akt gromadzonych przez służby specjalne wyraźnie częściej chcieliby zajrzeć respondenci identyfikujący się z prawicą (41%) niż z lewicą (29%). Wśród elektoratów ugrupowań politycznych chęć zobaczenia własnych akt najczęściej wyrażają potencjalni wyborcy AWS, natomiast nie chcieliby do nich zaglądać przede wszystkim sympatycy SLD. Chęć zajrzenia do swoich akt deklarują w zbliżonym stopniu zarówno osoby należące w roku 1980 do NSZZ „Solidarność”, jak i niegdysiejsi członkowie PZPR.

Niedawno Sejm przesłał do dalszych prac w komisji nadzwyczajnej trzy projekty nowelizacji ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej. Projekt AWS przewiduje (zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami z klubami odrzucającymi prezydenckie weto) zmianę sposobu powoływania prezesa Instytutu oraz zaostrenie wymogów stawianych osobie kandydującej na to stanowisko. Posłowie SLD w swoim projekcie zakładają, że wszyscy obywatele będą mieli prawo dostępu do swoich teczek. W styczniowym sondażu¹ zapytaliśmy ankietowanych o opinie dotyczące dostępu do akt służb specjalnych z okresu PRL oraz chęci poznania materiałów na swój temat.

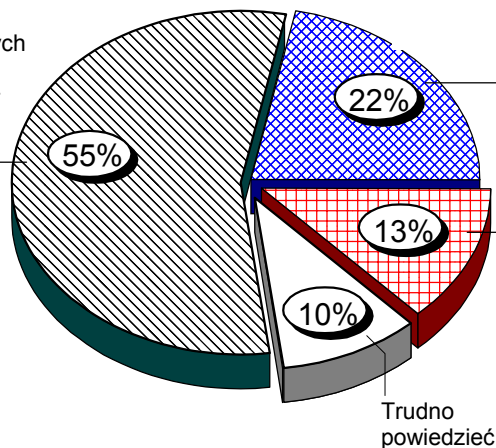
Ponad połowa ogółu ankietowanych (55%) uznaje, że każdy obywatel powinien mieć dostęp do swoich akt z okresu PRL zgromadzonych przez służby specjalne. Nieco ponad jedna trzecia badanych chciałaby jakiegoś ograniczenia dostępu do akt zebranych o obywatelach przez służby specjalne: 22% uważa, że możliwość dostępu do akt powinny mieć wyłącznie osoby pokrzywdzone na skutek działania służb specjalnych PRL, z wyłączeniem byłych współpracowników tych służb, natomiast 13% opowiada się za tym, by osoby prywatne w ogóle nie miały dostępu do tych akt.

---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (104), 6-12 stycznia '99, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych Polaków (N=1143).

RYS. 1. **OSTATNIO DUŻO MÓWIŁO SIĘ O SPRAWIE DOSTĘPU DO AKT ZEBRANYCH O OBYWATELACH PRZEZ SŁUŻBY SPECJALNE W OKRESIE PRL. CZY, PANA(I) ZDANIEM, W POLSCE:**

każdy obywatel powinien mieć dostęp do swoich akt z okresu PRL zgromadzonych przez służby specjalne, niezależnie od tego, czy był pokrzywdzony lub czy sam współpracował z tymi służbami

powinny mieć do nich dostęp jedynie osoby pokrzywdzone na skutek działania służb specjalnych PRL, z wyłączeniem byłych współpracowników tych służb

osoby prywatne w ogóle nie powinny mieć dostępu do tych akt

Trudno powiedzieć

Powszechny dostęp do akt w podobnym stopniu popierają zarówno badani identyfikujący się z prawicą, jak i osoby utożsamiające się z lewicą. Różnice zaznaczają się w stosunku do rozwiązań w jakiś sposób ograniczających dostęp do akt. Respondenci deklarujący prawicowe poglądy polityczne częściej niż inni są zdania, że dostęp do akt powinny mieć jedynie osoby poszkodowane, natomiast ankietowani o poglądach lewicowych nieco częściej niż pozostali sądzą, że osoby prywatne nie powinny mieć możliwości wglądu w swoje akta.

Za pełnym dostępem wszystkich obywateli do akt zgromadzonych przez służby specjalne w największym stopniu opowiadają się potencjalni wyborcy ugrupowań rządzących UW i AWS. Co czwarty zwolennik SLD i co piąty sympatyk UP uważa, że osoby prywatne w ogóle nie powinny mieć dostępu do tych akt. Koncepcję ograniczenia dostępu do akt jedynie do osób poszkodowanych (z wyłączeniem byłych współpracowników tych służb) najczęściej popierają elektoraty PSL i ROP.

Tabela 1

Potencjalne elektoraty ugrupowań politycznych	Czy, Pana(i) zdaniem, w Polsce:			
	każdy obywatel powinien mieć dostęp do swoich akt z okresu PRL zgromadzonych przez służby specjalne, niezależnie od tego, czy był pokrzywdzony lub czy sam współpracował z tymi służbami	powinny mieć do nich dostęp jedynie osoby pokrzywdzone na skutek działania służb specjalnych PRL, z wyłączeniem byłych współpracowników tych służb	osoby prywatne w ogóle nie powinny mieć dostępu do tych akt	Trudno powiedzieć
	w procentach			
UW	64	28	8	0
AWS	59	28	5	9
UP*	53	24	20	3
SLD	53	17	24	6
PSL	53	34	9	4
ROP*	42	39	8	11
Niezdecydowani	48	14	13	25
Nie głosujący	56	24	13	8

* Wskazania dotyczące tych partii należy traktować z ostrożnością ze względu na niską liczebność zwolenników tych ugrupowań w całej próbie.

Co trzeci respondent (33%) chciałby zobaczyć swoje akta zebrane przez służby specjalne w okresie PRL. Nie jest tym zainteresowany tylko co dziesiąty badany (10%). Ponad połowa Polaków (54%) nie sądzi, aby służby specjalne PRL zbierały jakiegokolwiek materiały na ich temat. W ciągu ostatniego roku malało zainteresowanie dostępem do własnych akt - coraz mniej osób deklaruje chęć ich obejrzenia, natomiast wzrastał odsetek respondentów przekonanych o tym, że w archiwach nie ma żadnych materiałów, które by ich dotyczyły.

Tabela 2

Czy Pan(i) osobiście chciał(a)by zobaczyć swoje akta zebrane przez służby specjalne w okresie PRL?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	XII '97	X '98	I '99
	w procentach		
Zdecydowanie tak	29	26	21
Raczej tak	14	12	12
Raczej nie	5	5	5
Zdecydowanie nie	5	6	5
Nie sądzę, aby służby specjalne PRL zbierały jakiegokolwiek akta na mój temat	42	47	54
Trudno powiedzieć	5	5	3

Większe zainteresowanie aktami służb specjalnych przejawiają mężczyźni niż kobiety, (notabene częściej sądzące, że służby te nie poświęcały im uwagi). Do 64 roku życia zainteresowanie to rośnie wraz z wiekiem i jest najsilniejsze wśród osób liczących od 55 do 64 lat. Aktami służb specjalnych w większym stopniu zainteresowani są mieszkańcy największych miast niż pozostałych miejscowości. Do swoich akt gromadzonych przez służby specjalne PRL wyraźnie częściej chcieliby zajrzeć respondenci o poglądach prawicowych (41%) niż lewicowych (29%).

Wśród elektoratów partii politycznych chęć zobaczenia własnych akt najczęściej wyrażają zwolennicy AWS, najmniej interesują one sympatyków SLD. Stosunkowo najwięcej respondentów przypuszczających, że w archiwach nie ma żadnych akt związanych z ich osobą, jest wśród potencjalnych wyborców ROP i UP.

Tabela 3

Potencjalne elektoraty ugrupowań politycznych	Czy Pan(i) osobiście chciał(a)by zobaczyć swoje akta zebrane przez służby specjalne w okresie PRL?			
	Tak	Nie	Nie sądzę, aby służby specjalne PRL zbierały jakiegokolwiek akta na mój temat	Trudno powiedzieć
	w procentach			
AWS	46	12	40	2
UW	41	10	49	0
PSL	35	5	58	1
UP*	30	5	64	1
ROP*	24	10	65	0
SLD	24	20	56	1
Niezdecydowani	30	6	61	4
Nie głosujący	31	7	58	5

* Wskazania dotyczące tych partii należy traktować z ostrożnością ze względu na niską liczebność zwolenników tych ugrupowań w całej próbie.

Chęć zajrzenia do swoich akt deklarują w zbliżonym stopniu zarówno osoby należące w roku 1980 do NSZZ „Solidarność”, jak i niegdysiejsi członkowie PZPR.

Tabela 4

Przynależność do organizacji w okresie PRL	Czy Pan(i) osobiście chciał(a)by zobaczyć swoje akta zebrane przez służby specjalne w okresie PRL?			
	Tak	Nie	Nie sądzę, aby służby specjalne PRL zbierały jakiegokolwiek akta na mój temat	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Związki zawodowe (stan na rok 1980)				
NSZZ „Solidarność”	38	8	52	2
Związki branżowe	34	15	50	1
Nie należałem(a)m	35	14	47	4
Byłem(a)m za młody(a)	28	5	64	2
Organizacje polityczne				
PZPR	35	15	48	3
Nigdzie nie należałem(a)m	35	11	51	3
Byłem(a)m za młody(a)	27	5	65	2

Ponad połowa ankietowanych opowiedziała się za pełną dostępnością obywateli do akt gromadzonych przez służby specjalne w okresie PRL, czyli za modelem rozwiązania tych kwestii podobnym do przyjętego w Niemczech. Trzeba jednak zastrzec, że respondenci z reguły bardzo niechętnie godzą się na jakiegokolwiek ograniczenie swoich praw, a postawieni przed alternatywą: opowiedzieć się za powszechnym obowiązywaniem jakiegoś prawa czy też jakimkolwiek jego ograniczeniem, wybierają to pierwsze rozwiązanie. Wybór ten jest wyrazem pewnej postawy, niechętniej jakimkolwiek ograniczaniu wolności obywatelskich

i nie jest tożsamy z pełną znajomością argumentacji za i przeciw poszczególnym rozwiązaniom oraz z dogłębnym przemyśleniem tej problematyki. Można sądzić, że racjonalne argumenty przemawiające na rzecz innego rozwiązania mogłyby przekonać ludzi do niego.

Tylko jedna trzecia respondentów przejawia osobiste zainteresowanie dokumentami na ich temat gromadzonymi przez służby specjalne. Jednocześnie maleje odsetek osób chcących obejrzeć swoje akta z okresu PRL - w ciągu ostatniego roku liczba zainteresowanych zmniejszyła się o 10 punktów procentowych.

Opracował
Krzysztof PANKOWSKI

A N E K S

Tabela 1. Ostatnio dużo mówiono się o sprawie dostępu do akt zebranych o obywatelach przez służby specjalne w okresie PRL. Czy, Pana(i) zdaniem, w Polsce:
 1 - każdy obywatel powinien mieć dostęp do swoich akt z okresu PRL zgromadzonych przez służby specjalne, niezależnie od tego, czy był pokrzywdzony lub czy sam współpracował z tymi służbami; 2 - powinny mieć do nich dostęp jedynie osoby pokrzywdzone na skutek działania służb specjalnych PRL, z wyłączeniem byłych współpracowników tych służb
 3 - osoby prywatne w ogóle nie powinny mieć dostępu do tych akt (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	55	22	13	10	1141
Płeć					
Mężczyźni	59	23	13	5	542
Kobiety	50	21	14	15	599
Wiek					
18-24 lat	46	27	18	9	163
25-34	62	23	11	5	201
35-44	59	21	15	5	219
45-54	61	17	12	10	234
55-64	53	22	12	13	145
65 lat i więcej	42	23	11	23	179
Miejsce zamieszkania					
Wieś	49	22	13	15	418
Miasto do 20 tys.	52	23	13	11	141
od 21 do 100 tys.	55	24	14	7	216
101-500 tys.	60	20	14	6	229
501 tys. i więcej mieszk.	64	19	11	7	134
Wykształcenie					
Podstawowe	40	25	16	19	359
Zasadnicze zawodowe	62	18	13	6	298
Średnie	61	22	11	6	379
Wyższe	64	16	12	8	105
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	62	19	8	11	79
Prac. umysł. niż. szczebla	67	17	11	4	122
Pracownicy fiz.- umysł.	51	25	20	3	95
Robotnicy wykwalifikowani	68	19	9	4	116
Robotnicy niewykwalifik.	45	19	22	15	62
Rolnicy	39	28	27	7	74
Pracujący na własny rach.	66	14	17	3	51
Bierni zawodowo					
Renciści	56	16	13	15	119
Emeryci	48	25	9	18	216
Uczniowie i studenci	38	34	13	15	56
Bezrobotni	63	13	12	12	85
Gospodynie domowe i inni	47	32	8	13	64
Pracuje w:					
sferze budżetowej	53	21	16	11	126
sekt. państw. publicznym	61	24	11	4	125
sp. właśc. pryw. i państwa	62	20	12	6	103
sekt. pryw. poza rolnictw.	64	15	16	5	191
prywatnym gosp. rolnym	39	25	26	9	82
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	56	19	14	12	244
276 - 399	54	22	18	7	172
400 - 549	51	24	14	10	244
550 - 799	52	26	10	11	179
Powyżej 799 zł	67	19	11	3	137
Ocena własnych war. mater.					
Złe	52	18	16	14	319
Średnie	56	22	12	9	576
Dobre	54	25	13	8	246
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	43	26	15	16	66
Raz w tygodniu	56	22	12	11	549
Kilka razy w miesiącu	55	17	16	13	170
Kilka razy w roku	58	21	14	7	257
W ogóle nie uczestniczy	50	26	14	10	95
Poglądy polityczne					
Lewica	57	17	18	8	253
Centrum	55	24	16	6	358
Prawica	60	28	6	6	280
Trudno powiedzieć	46	17	13	25	248

Tabela 2. Czy Pan(i) osobiście chciał(a)by zobaczyć swoje akta, zebrane przez służby specjalne w okresie PRL? 1 - Tak; 2 - Nie; 3 - Nie sędzę, aby służby specjalne PRL zbierały jakiegokolwiek akta na mój temat

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	33	10	54	3	1142
Płeć					
Mężczyźni	40	10	49	1	542
Kobiety	27	10	59	4	600
Wiek					
18-24 lat	26	3	69	2	163
25-34	31	9	58	2	201
35-44	37	11	51	1	219
45-54	39	7	53	0	234
55-64	40	15	41	4	145
65 lat i więcej	24	16	51	9	180
Miejsce zamieszkania					
Wieś	30	7	59	5	418
Miasto do 20 tys.	41	14	44	2	141
od 21 do 100 tys.	27	8	63	2	216
101-500 tys.	33	11	56	1	229
501 tys. i więcej mieszk.	45	19	33	4	134
Wykształcenie					
Podstawowe	25	9	60	6	360
Zasadnicze zawodowe	39	10	49	1	298
Średnie	35	9	54	1	379
Wyższe	35	18	46	2	105
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier. i inteligencja	38	13	47	2	79
Prac. umysł. niż. szczebla	41	10	48	1	122
Pracownicy fiz.- umysł.	38	10	49	3	95
Robotnicy wykwalifikowani	41	6	53	0	116
Robotnicy niewykwalifik.	21	13	66	0	62
Rolnicy	21	6	72	1	74
Pracujący na własny rach.	44	13	43	0	51
Bierni zawodowo					
Renciści	34	11	50	4	119
Emeryci	31	13	50	6	216
Uczniowie i studenci	22	10	67	2	56
Bezrobotni	35	3	61	1	85
Gospodynie domowe i inni	19	12	61	7	64
Pracuje w:					
sferze budżetowej	34	9	55	2	126
sekt. państw., publicznym	39	8	52	0	125
sp. właśc. pryw. i państwa	48	9	43	1	103
sekt. pryw. poza rolnict.	33	12	53	2	191
prywatnym gosp. rolnym	25	7	66	3	82
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	32	6	59	3	244
276 - 399	31	11	57	2	173
400 - 549	34	10	52	4	244
550 - 799	29	13	55	3	179
Powyżej 799 zł	40	16	44	1	137
Ocena własnych war. mater.					
Złe	31	7	59	4	320
Średnie	35	11	52	2	576
Dobre	32	13	53	2	246
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	36	9	48	6	66
Raz w tygodniu	35	9	54	2	550
Kilka razy w miesiącu	29	14	55	2	170
Kilka razy w roku	32	10	54	4	257
W ogóle nie uczestniczy	31	13	53	2	95
Poglądy polityczne					
Lewica	29	13	56	1	253
Centrum	35	10	54	1	358
Prawica	41	10	48	1	280
Trudno powiedzieć	25	7	59	9	249